

פרשת עקב תשע"ט

פנינים מרבנינו האור החיים הקדוש

אופן ז', מבאר: "הלומד שלא לשמה כו' לא שיש "דצון" הבורא בלימוד זה אלא לתכלית היוצא ממנו שיבוא ללמוד לשמה".

הרי מבואר: א' האוה"ח (ויקרא יח ד), סובר, שאין לד' נחת רוח מלימוד התורה של אנשים "חוטאים", ורשעים, מכיון שלימודם לא נעשית בקדושה. [ב' משמעות דברי האוה"ח (ויקרא כו ג אופן ז' – לא שיש "דצון" הבורא בלימוד זה), הוא שאין לד' נחת רוח ושמחה מלימוד הנעשה שלא לשמה. ויש לפלפל. עיין עוד בזה].

ואם כן אי אפשר לבאר את דברי האוה"ח שבפרשת בחוקתי (ויקרא כו יד) כפי האופן הנ"ל – שהאנשים החוטאים הם אלו שנמשלו להקננגן של המלך, ולימוד התורה שלהם הוא הניגון שיערב על המלך.

ההסבר של הרב ש"ך בענין המאור שבה מחזירן למוטב – אין לד' נחת רוח מלימוד התורה של החוטאים (העומדים במרדס)

ג) ולכן ה' נראה לבאר את דברי האוה"ח, על פי מה שכתב הרב ש"ך (במכתב שיצא לאור בספר עמלה של תורה, דף יג-טו), וזה לשונו: "הנה ידוע מאמר חז"ל בילקוט שמעוני (ירמ' ט): מצינו שניתר הקב"ה על עון ע"ז, גילוי עריות ושפיכת דמים, ולא ניתר על מאסה של תורה כו'. ועוד שם איתא, ואותי עזבו, שמת תורת שמרו, הלואי אותי עזבו ותורת שמרו, שאילו תורת שמרו מתוך שהיו מועסקין בה היתה מחזירן אצלי.

והדבר יפלא, וכי לימוד התורה מאלו המלוכלכים בחטאים גדולים כאלו – ע"ז גילוי עריות ושפיכת דמים, סגולה היא להחזירן למוטב, והלא על זה נאמר **אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו** (הושע ח ב), **והם טמאים ותורתם טמאה**, ואם אין יראה אין חכמה כו', ונמצא שבכלל אין תורה בלי יראת חטא.

ואיך אפשר שיתגאלו בחטאים של ע"ז וגילוי עריות ושפיכת דמים, ויהי להם תורה שתחזירן למוטב כו'. וכן נמצא בזה הרבה פסוקים ומאמרים בענין זה כו', ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וגו', **ואיך אפשר שיש חשיבות להתורה שלומד רשע המלוכלך בחטאים גדולים, וזה פלא.**

אבל האמת הברור בזה [הוא], שמדובר על **הכלל כולו** כו', והיינו שהכלל נידון אחר רובו כו' ואז בעת החורבן כו' הקב"ה כו' מצא שעוונותיהם רבו על הזכויות כו'. וזהו שאמר הנביא בשם ד', **שאף שהיו בהם חוטאים שחטאו בחטאים של ע"ז וגילוי עריות ושפיכת דמים, בכל זאת ה' מוותר עליהם, אילו ה' במדה מספקת [אנשים כשרים ה]עוסקים בתורה.**

[לפי] שהמאור שבתורה מאלו הלומדים ה' משפיע להחזירן למוטב גם אלו החוטאים. כי המעט מן האור דוחה הרבה מן החושך כו', ועל ידי אור התורה **מאלו הלומדים בקדושה וטהרה, יש תקוה לכולם** [גם-להחוטאים]. עד כאן לשון הרב ש"ך.

[אמנם אציין, שההסבר של הרב ש"ך בביאור ענין המאור שבה, הוא מחודש, ומדברי הרבה מפרשים מבואר, שכוונת המדרש הוא שלימוד התורה של החוטאים ה' גורם להחוטאים לחזור בתשובה. כך כתב הרמח"ל (דרך ד' חלק ד פרק ב אות ו), יפה מראה (ירושלמי תגינה פ"א ה"ז), ועוד.

(אולם מדברי הנפתי"ח [שער ד סו"פ לא – אף אם נתלכך תחילה], בית הלוי [דרוש טו ד"ה והנה סגולה], והחפץ חיים [ליקוטי הלכות זבחים, בהג"ה שבהקדמה ראשונה – השלכת השרץ, שהיא "עויבת הטא" וכמוש"כ הרי"ו בשערי תשובה א יא], מבואר, שאם לא עזב [לפחות, לפי הח"ח. ולהבית הלוי משמע שצריך שיעשה את כל סדר התשובה של חרטה, קבלה, ויודיו, וכדמבואר לעיל שם בד"ה והנה מי שחטא], החוטא את חטאו, לא תוכל לימוד התורה שלו לטהר אותו ולקדשו. ועיין עוד בספרים בזה. כתבתי זה לפורה"ט).

אמנם לענין דברי האוה"ח – האמורים לגבי עשיית נחת רוח לד' (וכמו שנתבאר, ומבואר עוד להלן אות ד), ייתכן שגם שאר המפרשים יסכימו להרב ש"ך בזה, שלימוד התורה של החוטאים איננו עושה נח"ד לבורא ברוך הוא].

ביאור המשל והנמשל של המנגן על פי דברי הרב ש"ך

ד) והנה ישנם כמה נקודות בדברי הרב ש"ך שאינם נוגעים לדברי האוה"ח, (שהרי דברי האוה"ח לא נאמרו לענין [המאור שבה] מחזירן למוטב), וגם ייתכן שבנקודה מסויימת, שיטת האוה"ח הוא דלא כמו שכתב הרב ש"ך, וכמו שיתבאר.

דברי האוה"ח בפרשת בחוקתי בענין הכח הגדול של לימוד התורה – המשל של תופש כינור

א) הנה בפרשת בחוקתי (ויקרא כו יד), ד' יתברך מזהיר את בני ישראל, ואומר: **"ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה", אעניש אתכם. ומבאר האוה"ח: "עוד יתבאר הכתוב על דרך אומרים (פתיחתא דאיכה רבת"ב), בפסוק (ירמ' טו יא), ואותי עזבו ותורתי שמרו וגו', משל לתופש כינור וכו'. עד כאן.**

[במדרש שלנו לא נמצא המקשלה. אמנם הוא נמצא באלשי"ך, (איכה א ז). וזה הוא המקשלה בקיצור: מלך אחד, ה' לו איש מסויים שה' מנגן בשבילו. ואע"פ שהמנגן עבר על הרבה עבירות חמורות, לא הענישו המלך, בגלל שערב עליו נגינותיו. אמנם כשנמצא פפ"ו של המנגן, ולא ה' יכול לנגן עוד, הענישו המלך. (עי' להלן בסמוך, ד"ה וזה לשון, שהובא המקשלה באריכות)].

הרי שהגם שיהיו ישראל בר מינן עובדי עבודה זרה, ועושים כל העבירות – ויהיו עוסקים בתורה, לא ה' נחרב הבית.

והוא מה שנתחכם ד' להקדים ולומר ואם לא תשמעו לי, אז הוא שאם לא תעשו את כל המצוות, ימשך לכם פורענות האמור בענין (הקללות שבתוכחה). אבל אם תשמעו [דהיינו שלמדו תורה, וכנ"ל], הגם שלא תעשו את כל וגו', יהי דינם כתופש כינור וכו' האמור בדבריהם".

והנה להרחבת ביאור בהמשל הנ"ל, יש לציין את לשון האלשי"ך (איכה א ז, והובא המשל הזה גם בהקדמת החסיד יעב"ץ לספרו אור החיים, שעליו כתב הבני יששכר את פירושו הנקרא מעין גנים – שבו יוצא בתקיפות נגד לימוד הפילוסופיא): "משל למלך שיש לו קננגן, ומנגן לו תמיד. ויהי היום יובא המגיד אל המלך, הנה הקננגן הרג את הנפש. ויאמר המלך אל תגענו בו כו'. וככה יעשה כל הימים, ויהי המלך מוכסה על כל פשעים.

ויהי כי ארכו הימים והנה איש בא ויאמר הנה מנגנך אשר אהבת כו' קיצץ פלוני את פפו. ויהי כשמעו, יצו המלך לתלותו על העץ כו'. [והסביר המלך את סיבת תליתו בדווקא כשנשקצה פפון]: אמר להם המלך אל יעלה על רוחכם כי נושא הייתי לו על כל פשעיו כו' כי אם (רק) הייתי מאריך לו, בעוד ינגן קידו ויטיב ליבי. אמנם כאשר כו' אראה כי עוד לא ינגן (לא ינגן עוד) כו', אז ציוויתי לתלותו על עוונות[יו] הראשונים.

כן הדבר הזה, כל הימים אשר הקול קול יעקב, שימשך בעסק התורה ערבה לד', ולא פקד עליו ארצה. אמנם בבטלו תורת ד' ועריבות נגינתו בטלה מלפניו יתברך, אז עוונותיו ילכדונו, וישלך משמים ארץ תפארת ישראל" (נחרב הבית).

האם יש לד' נחת רוח מלימוד התורה של אנשים "חוטאים" (העומדים במרדס)

ב) ולכאורה כוונת האוה"ח (והאלשי"ך), הוא, שאם החוטאים היו לומדים תורה אז לא ה' נחרב הבית, (ולא היו גולים מארצם. אוה"ח שם כו מג). כי לימוד התורה שלהם ה' משמח את ד' ועושה נחת רוח לפניו (וכדמבואר בשלשן האלשי"ך הנ"ל), ועי"ז ה' ד' מאריך אפו עמהם שלא להענישם מיד על זה שהם עברו על שלשת העבירות החמורות של ע"ז, ג"ע, ושפיכות דמים.

והיינו שאע"פ שהם היו אנשים "חוטאים", מ"מ לימודם ה' משמח את ד'. ולכן דרשו חז"ל, את הפסוק שהביא האוה"ח בתחילת דבריו, על לימוד התורה שלהם: הלאי אותי עזבו ותורתי שמרו – תורתי למדו. (יפ"מ, קה"ע, בירושלמי תגינה פ"א ה"ז). כי מכיון שלימוד התורה שלהם ה' משמח את ד', ייתכן לומר עליו: "הלואי כו' שלמדו תורה". דו"ק.

והנה לפי ההסבר הזה בדברי האוה"ח, נמצא מבואר: א' גם מלימודו של החוטא, יש לד' נחת רוח ושמחה. [ב' אפילו מלימוד הנעשה ש"לא לשמה", יש לד' נחת רוח ושמחה. שהרי מכיון שהם היו עוברים על הרבה עבירות, בהכרח שהם לא למדו תורה "על מנת לשמור ולקיים את המצוות – על מנת לעשות". ואם כן לימוד כזה איננו נחשב לימוד לשמה (לפי כמה שיטות)].

אמנם, אי אפשר לבאר את דברי האוה"ח באופן הנ"ל. שהרי: א' האוה"ח (ויקרא יח ד), מבאר: "אין "חפץ" לד' כו' אלא במצוה הנעשית בקדושה". כי לא "יתרצה" בה הבורא יתעלה שמו על דרך אומרו (תהלים נ טו), ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וגו' (לשון האוה"ח לעיל שם). [ב' האוה"ח (ויקרא כו ג

אמנם לענין הסבר דברי האוה"ח בפרשת בחוקתי, הרי שיש ללמוד מדברי הרב ש"ך, שהניגון העקב על המלך, איננו לימוד התורה של החוטאים אלא הוא לימוד התורה של הצדיקים שפדור הוא.

והסבר הדברים הוא כך: בקוּשֶׁל ישנו קוּנְגוּן, פֶּשׁ: א' עשה חטאים. ב' מנגן מנגינות העריבות והמשמחות את המלך. ועל פי דברי הרב ש"ך, הסבר הנמשל, לפי האוה"ח, הוא כך: כלל ישראל בכלליותו נמשל לאיש אחד שהוא הקוּנְגוּן של המלך.

[כי באמת, על פי קבלה, כל ישראל מאוחדים בצורת קומת אדם. (אין לי כלל עסק בזה. ע"י נפה"ח שער ב פרק ה). וכן רק ע"י מעשיהם של ישראל נעשה נחת רוח להקב"ה – ולא ע"י מעשה העכו"ם, כי אין מעשיהם עולים למעלה כלל וכלל (ספרה"ק. ע"י אוה"ח שמות יט ה ד"ה והייתם)].

והנה כמו שבכל אדם, ישנם הרבה חלקים, כמו כן הוא בנמשל – בכלל ישראל: ישנם אנשים החוטאים כנגד מלכו של עולם, וישנם צדיקים, העושים רצונו יתברך בתמידות.

ולפי זה, נמצא מבורא, שמנגינת המנגן העריבה על המלך, הרי שהיא קוּשֶׁל לענין לימוד התורה הנעשה בקדושה ובטהרה ע"י הצדיקים שבכלל ישראל. כי לימוד התורה שלהם, משמח את מלכו של עולם.

ולכן אמרו חז"ל, שאילו היה המנגן, ממשך לנגן – כשיעור הנצרך לשמח את מלכו של עולם, לא היה נחרב הבית. דהיינו שאילו היו מתחזקים הצדיקים יותר ויותר בלימוד התורה, אז מכח הַנְחָת רוח הנעשה ע"י תורתם, היה ד' מונע את חורבן הבית.

(ויש להתבונן עוד הרבה בזה. כי מצד אחד נראים הדברים דחוקים מאד. אמנם מצד שני, מחומר הקושיא ומדקדוק לשון האוה"ח והאלישי"ך, נראים הדברים, עיין עוד בזה. שו"ר עיין להלן אות ה' שמבואר בדברי האוה"ח בפרשת עקב דלא כמו שכתבנו).

מדברי האוה"ח בפרשת עקב מבורא דלא כהרב ש"ך ודלא כמו שביארנו את דברי האוה"ח שבפרשת בחוקתי – לימוד התורה של הרשעים הי' ביכולתו למנוע את החורבן

(ה) והנה מדברי הרב ש"ך מבורא, שאין שום חשיבות להתורה של האנשים החוטאים – כל זמן שהם לא עזבו את דרכם הרעה. (זה לשונו: "ואין אפשר שיש חשיבות להתורה שלומד רשע המלוכלך בחטאים גדולים").

ומשמעותו דבר הרב ש"ך הוא פֶּשׁ: א' לימוד התורה שלהם לא יחזירם למוטב. ב' לימוד התורה שלהם איננו עושה נחת רוח להקב"ה. ג' לימוד התורה שלהם לא יגן עליהם. שהרי הרב ש"ך מסביר שאין ללימוד התורה שלהם, שום חשיבות. והיינו אע"פ שבדרך כלל, לימוד התורה מגינה על האדם מיסורים וצרות, מכל מקום לימוד התורה של החוטא, איננה מגינה עליו כלל.

אמנם לענין הנקודה האחרונה הזאת, הרי שמדברי האוה"ח בפרשת עקב (דברים ח ט), מבורא דלא כדברי הרב ש"ך. [שו"ר שמדברי האוה"ח הללו מבורא, דלא כפי מה שנתבאר לעיל אות ד, בביאור דברי האוה"ח שבפרשת בחוקתי, וכמו שיתבאר].

דנהה הכתוב אומר: "והי' אם שְׁכַחְתָּם וְהִלַּכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַדְתֶּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הֵעֲדִיתִי בְכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֵּאבְדוּן. כְּגֹוִים אֲשֶׁר ד' מאבד מפניהם כן תאבדו עקב לא תשמעו בקול ד' אלקיכם" (ח ט-ט).

וזה לשון האוה"ח: "אָבֹד תֵּאבְדוּן וגו' כְּגֹוִים וגו'. צריך לדעת למה כפל לומר אָבֹד תֵּאבְדוּן. עוד למה הוצרך לדמות ולומר כְּגֹוִים וגו'. עוד למה הוצרך לומר לבסוף פעם שנייה כן תאבדו, ולא סמך למה שאמר בתחילה אָבֹד תֵּאבְדוּן – שעליו חזר מאמר כְּגֹוִים וגו'.

אכן יתבאר הכתוב על דרך אומרם ז"ל (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז), שלא הרבה ירושלים אלא על שביטלו בה דברי תורה – והגם שהיו עובדי ע"ז. ואם היו לומדים תורה לא היתה נחרבת כאומרם ז"ל. ומעתה יש מקום להרשיע ולעבוד ע"ז, ולהערים ללימוד תורה כדי שתגן עליהם לבל יאבדו.

לזה בא המאמר כאן – כשבא להתרות על עבודת ע"ז שתסוּבָב שיאבדו מן הארץ, ואמר העדותי וגו', פירוש, הריני מתרה בכם שלא לסמוך על התחבולה וההערמה הנ"ל, כי היא לא תִּצְלַח. כי אבד תאבדו, פירוש, בתחילה אבידה אחת תאבדו, והוא, שתהיו כְּגֹוִים – חסירי תורה, שישַׁכַּחם ד' מהם ויהיו כְּגֹוִים, ואז כְּגֹוִים אֲשֶׁר ד' מאבד וגו' כן תאבדו, זו אבידת עצמם.

וכפי זה תיבת כְּגֹוִים, נמשכת למעלה, לומר דמיון האבידה – שיהיו כְּגֹוִים. ונמשכת למטה, לדמיון אבידת הגוים עצמם מן הארץ.

ואומרו [שהם בעצמם יאבדו] עקב (-בגלל אשר) לא תשמעו בקול ד' אלקיכם וגו'. פירוש, מכיון שאין תורה. [היינו מכיון שד' יגרום שהם לא ילמדו תורה, לכן ע"ז הם יאבדו. כי אין להם לימוד התורה שתגין עליהם]. הַא לְמַדְתָּ, שאם יש להם לימוד התורה, הגם שהיו עובדי ע"ז [בפועל, ועומדים במרדם], תורה תעמוד להם.

והוא מה שדקדק לומר בקול ד', וכבר העירותיך בכמה מקומות שְׁכַל מוקם שיוכיח "קול", ידבר על התורה". (זה לשון האוה"ח בפרשת כי תבוא, דברים כו ז: "ולשמע בקולו. זה תלמוד תורה". עיין שם ההסבר בזה).

הרי שמפורש בדברי האוה"ח הללו, [דלא כמו שכתב הרב ש"ך. שהרי בדברי האוה"ח מבורא], שלימוד התורה של החוטאים הי' מגין בעדם – אפילו אם כוונתם היחידה בלימודם, היתה, שהלימוד יגן בעדם בכדי לְאָפְּשֶׁר להם להמשיך ולחטוא כנגדו יתברך.

(אבאר: דבר זה מבורא במש"כ האוה"ח בסו"ד: הא למדת כו' להם, עיי"ש. ועוד מתבאר דבר זה ממש"כ האוה"ח: ומעתה יש מקום להרשיע ולעבוד ע"ז, ולהערים ללימוד תורה כדי שתגן עליהם לבל יאבדו. שהרי אם כוונת חז"ל הוא, שרק לימוד התורה של הצדיקים, הי' יכול להועיל למנוע את החורבן, אם כן אין יוכלו הרשעים להשתמש בהעצה הנ"ל של האוה"ח – שהם ילמדו תורה בכדי להגין על עצמם ולמנוע את החורבן.

ובהכרח, מתבאר מדברי האוה"ח הללו, שכוונת חז"ל הקדושים הוא, שגם לימוד התורה של החוטאים הי' בכוחו להגין על עצמם ולמנוע את החורבן. ולכן, יָקְלוּ החוטאים לעשות את ההערמה הנ"ל – ללימוד תורה בכדי להציל את עצמם מן העונש. ודו"ק.

ולכאורה יש לצדד שהרמז"ל, דרך ד' חלק ד פרק ב אות ו, לא יסכים לזה. כי כמו שהרמז"ל סובר, שאין יכולת ללימוד הנעשה "דרך שחוק והיתול", להחזיר את הרשע למוטב, כמו"כ יסבור הרמז"ל, שלימוד כזה הנעשה בכדי לאפשר לו לחטוא יותר, הרי שהוא לא יגן בעדו).

ועל פי היסוד הזה, האוה"ח מבאר, ייתכן שאנשים חוטאים, יעמדו במרדם, וילמדו תורה בכדי להגן על עצמם – שלא יבואו עליהם צרות ועונשים בזכות התורה שהם לומדים.

לפיכך מבורא הכתוב (דברים ח ט-ט), שעצה כזאת לא תצלח. שהרי ד' יתברך יטול מהם פֶּנְחָה, את "לימוד התורה". דהיינו שד' יתברך יגרום להם להתבטל מלימוד התורה, ועי"ז יבואו עליהם העונשים הראויים לבוא עליהם מצד חטאתם. (יש לציין, שהנהגת ד' הזאת, מבוראת בפיהמ"ש להרמב"ם, כְּסוּף מסכת ברכות, עיין שם. ועל ענין זה אנו מתפללים אל תשליכנו מלפניך).

דהיינו שאע"פ שיש כח ללימוד התורה הזה, להגין בעדם, מ"מ מכיון שהלימוד נעשה, אך ורק, בכדי לסייע להם ברשעותם, יבטלם ד' מהתורה. אמנם אילו לא היו החוטאים מכוונים כן בלימודם, אלא היו החוטאים לומדים תורה בכדי לקבל שכר או כבוד (-שלא לשמה), אז ד' לא הי' מבטלם מלימודם, והיתה תורתם מונעת את חורבן בית המקדש. (וכמו שנתבאר לעיל, ד"ה אבאר, וד"ה ובהכרח).

והנה יש להדגיש ולהבהיר, שמדברי האוה"ח הללו מבורא, דלא כמו שביארנו (לעיל אות ד) בכונת דברי האוה"ח שבפרשת בחוקתי. שהרי מהאוה"ח בפרשת עקב מבורא, שגם לימוד התורה של החוטאים יש בכוחו למנוע את חורבן בית המקדש. (אמנם השאלה ששאלה לעיל אות ב טעונה הסבר).

הגליון הזה מוקדש לע"נ מרת בריינא זלאטא ב"ר ראובן יצחק ז"ל, נפטרה כ"ו סיון תשע"ז	הגליון הזה נתנדב לע"נ איש נעים הליכות, שריד לדור ישן, הרה"ג ר' אלחנן בן הרב פריץ זצ"ל, נפטר שב"ק כ"ג סיון תשע"ז	הגליון הזה נתנדב לע"נ מרת בריינא זלאטא ב"ר ראובן יצחק ז"ל, נפטרה כ"ו סיון תשע"ז
---	---	---